

перспективним прослідить, наскільки смислового принципа організації других проаналізований художественний прийом поетических жанров, созданных в период первой может выступать в качестве формально-мировой войны.

Литература

1. Ионкис Г. Э. Английская поэзия XX века (1917–1945) : учеб. пособие для пед. ин-тов / Г. Э. Ионкис. – М. : Высшая школа, 1980. – 200 с.
2. Камышников Р. В. Рецептивная эстетика в качестве инструмента анализа произведений британских поэтов первой мировой войны / Р. В. Камышников, Е. В. Чалая // Вісник СевНТУ. Серія : Філософія. – 2012. – Вип. 126. – С. 118–121.
3. Николаева С. В. Структура стихотворного текста в аспекте герменевтической теории интерпретации (на материале английского сонета XVI–XIX вв.) : автореф. дис. ... канд. филол. наук / С. В. Николаева. – Ростов-на-Дону, 2012. – 22 с.
4. Останкович А. В. Сонет как гармонически универсальная самоорганизующаяся система / А. В. Останкович // Вопросы филологии. – 2008. – № 1. – С. 90–98.
5. Свердлов М. Между Никой и Беллоной : война жанров и тема войны в английской поэзии XVIII – XX веков / М. Свердлов // Английская литература от XIX века к XX, от XX к XIX : проблема взаимодействия литературных эпох. – М. : ИМЛИ РАН, 2009. – С. 197–249.
6. Cruttwell P. The English sonnet / P. Cruttwell. – London : Longmans, Green & Co., 1966. – 56 p.
7. Sonnets of World War I [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sonnets.org/wwi.htm#101>. – Дата доступа: 12.08.2016.

УДК 821.111

І. В. Куницька

Київський національний лінгвістичний університет

Жанрова своєрідність імпресіоністського роману (В. Вулф «На маяк»)

Куницька І. В. Жанрова своєрідність імпресіоністського роману (В. Вулф «На маяк»). У статті запропоновано виділення жанрового різновиду роману XX століття, а саме імпресіоністського. Визначаються жанрові константи, елементи поетики, виявляється своєрідність цієї форми. Доводиться, що імпресіоністський роман суттєво відрізняється від символістсько-декадентського. У першу чергу відмінний характер психологізму. Зміщення фокусу зображення на сенсорний суб'єктивізм згладжує трагізм і гостру конфліктність декадентського світосприйняття. Тонкість, вишуканість, естетизм сприйняття видають людину, споріднену з декадентом і символістом, але окреслюють інше коло проблем і лягають в основу іншої людської історії.

Ключові слова: жанр, жанровий різновид, модерністський роман, імпресіоністський роман, жанрові константи.

Куницька І. В. Жанровое своеобразие импрессионистского романа (В. Вулф «На маяк»).

В статье предложено выделение жанровой разновидности романа XX века, а именно импрессионистической. Определяются жанровые константы, элементы поэтики, определяется своеобразие этой формы. Доказывается, что импрессионистский роман существенно отличается от символистско-декадентского. В первую очередь отличительный характер психологизма. Смещение фокуса изображения на сенсорный субъективизм сглаживает трагизм и острую конфликтность декадентского мировосприятия. Тонкость, изысканность, эстетизм восприятия выдают человека, сродного с декадентом и символистом, но определяют другой круг проблем и ложатся в основу другой человеческой истории.

Ключевые слова: жанр, жанровая разновидность, модернистский роман, импрессионистский роман, жанровые константы.

Kunytka I. Genre Originality of Impressionist Novel (Virginia Woolf "To the Lighthouse"). This article offers to emphasise a genre variety of XX century's novel, in particular impressionism. Genre constants and elements of poetics are defined, an originality of this form is revealed. The paper demonstrates that impressionistic novel significantly differs from the symbolist-decadent one. The first difference is the psychological nature. A tragedy and an acute conflict of a decadent worldview are being smoothed by the displacement of image focus on the touch subjectivism. Subtlety, elegance and aesthetics perception describe a person related to a decadent and a symbolist, but in the same time outline a different set of problems and are grounds for a storyline of another person.

Keywords: genre, genre variety, modernistic novel, impressionist novel, genre constants.

Жанр роману XX століття вирізняється значною варіативністю. Це жанр з великим потенціалом для різноманітних модифікацій. Тому одним із ключових питань у вивченні цього жанру

є питання класифікації. Велика кількість жанрових різновидів дозволяє залучати різні критерії та отримувати різноманітні класифікаційні ряди.

Ця стаття має на меті виділення жанрового різновиду роману XX століття, а саме імпресіоністського, визначити жанрові константи,

елементи поезики, виявити своєрідність цієї форми. Це вимагає виконання певних завдань: аналіз конкретного твору з урахуванням обраної теоретичної бази, зіставлення жанрових форм, встановлення жанрового прототипу даного різновиду.

Жанровіріність стилю простежується в усі епохи становлення романного жанру. Скажімо, при руйнуванні жанрової форми лицарського роману в період Ренесансу відбулася суттєва зміна стилю, те ж саме можна простежити і на наступних етапах. У період модернізму роль стилю зростає ще більше, бо він перебирає на себе функцію головного інструмента авторського самовираження. Формується такий жанровий різновид, як імпресіоністський роман. Посеред великих епічних жанрів його класичними зразками стали романи Кнута Гамсуна (у першу чергу роман «Голод») та Вірджинії Вулф. Але, як правило, не йдеться власне про роман як жанр, а про твори, у яких знайшло яскраве втілення імпресіоністське письмо. Наскільки стиль вплинув на жанрову форму – питання дискусійне, та й виразно не поставлене. Чи можна будь-який роман, де використовується імпресіоністський стиль, назвати імпресіоністським романом? Звісно, у практиці досліджень таке визначення ми знаходимо часто. Але чи можна виділити якісь інші жанрові ознаки, крім стилю? Імпресіонізм у літературі кінця XIX ст. активно взаємодіє із символізмом, а тому елементи імпресіоністського стилю, або й загалом імпресіоністський стиль ми знаходимо і в романах символістсько-декадентського різновиду.

Симптоматичними в цьому плані можна вважати деякі останні дослідження іншого жанру періоду модернізму – жанру новели. Зокрема, у монографії О. Колінко, присвяченій компаративному дискурсу української і російської новели початку XX ст., виділяються такі її різновиди, як символістська, імпресіоністська, експресіоністська, сюрреалістична, окремо розглядається змінений характер суб'єктивності. Також варто звернути увагу на статтю Я. Поліщука у збірнику «Проблеми родо-жанрової динаміки української літератури», яка має назву «Імпресіонізм як світогляд, стиль і жанровий канон імпресіоністської новели». Чи не вперше питання сформульовано саме таким чином: стиль як жанровий канон. Хоча йдеться про жанр новели, але означені дослідником риси імпресіонізму, які вплинули на жанр, можна розглядати як генезу певного типу оповіді, яка реалізується не лише в малих, а й середніх і великих прозових обсягах.

Отже, дослідник виділяє сім основоположних рис імпресіоністської новели: 1) антираціоналізм, акцент на чуттєвому сприйнятті; 2) «образ світу формується з сенсорних характеристик»; 3) імпресіоністичний герой, чутливість якого забезпечує тонку рецепцію світу; 4) герой стає суб'єктом сприйняття; 5) картині світу характерна «нескінченність, роздробленість, ескізність,

фрагментарність»; 6) хронотоп гранично конкретний; 7) реалізм у зображенні картини світу заперечується суб'єктивізмом автора [10].

Важливо підкреслити ті риси, які суттєво впливають на тип оповіді: конкретність і навіть реалізм у зображенні фрагментів, але суб'єктивізм і роздробленість загальної картини. Це тип оповіді, який існує на межі внутрішнього і зовнішнього зображення, так само, як у символістському романі. Але тут межа виникає завдяки тому, що автор переконаний у принциповій непізнаності світу загалом і суб'єктивізм сприйняття кожного його фрагмента. Фокус зображення на сенсоріці, яка постачає суб'єкту інформацію про світ і відразу її суб'єктивно змінює. Для того щоб описати історію героя таким способом, потрібні величезні обсяги тексту, що, зрештою, і вималювалось у творчості Марселя Пруста. Але саме в цьому творі очевидно, що імпресіонізм став працюючою технікою опису, а його загальний зміст і форму визначив символізм.

Треба погодитись, що для імпресіоністського стилю в прозі найбільш відповідною стає жанрова форма новели. Навіть якщо оповідь розростається до обсягів роману, події, які вона «встигає» охопити, не розгорнуться в напружений сюжет зі змінами. Найбільше, що можна описати імпресіоністським способом, – це день із життя героя. Такий день можна трактувати як важливий, етапний чи символічний.

Імпресіоністська оповідь – це оповідь, яка чіпляється за кожен деталь, загрузає в дріб'язку, з кожного погляду чи почутого звуку робить свого роду подію. Якщо це філософія життя, то можна було б говорити про історію героя-сенсуаліста чи гедоніста, який безкінечно розтягує кожен мить життя, насолоджуючись її процесом. Чи такий світогляд відзначає таких класиків імпресіоністського роману, як К. Гамсун чи В. Вулф?

Вірджинія Вулф є однією з найважливіших постатей в історії модернізму. Увагу до себе вона привернула своїм імпресіоністичним стилем, який радикально відрізнявся від звичної на той час традиційної манери письма. Творчість Вірджинії Вулф, як неординарної, різнобічної, іноді навіть скандальної особистості, є дуже цікавою для дослідників. Саме тому багато літературознавців та критиків присвятили свої праці вивченню літературного доробку цієї письменниці.

Роман «На маяк» багато хто з дослідників визначає як найталановитіший і найвідоміший твір В. Вулф, створений на автобіографічній основі. Структура твору така: три частини, кожна частина ділиться на розділи («Біля вікна» – 19 розділів, «Проходить час» – 10, «Маяк» – 13). Оповідь ведеться від третьої особи, але, як і в розглянутих романах, це не всезнаючий наратор реалістичного роману, а ліризований наратор, багато чим споріднений з ліричним героєм або оповіддю від першої особи.

Письменниця використовує вже відому на той час техніку письма «потік свідомості». Це засіб зображення, який неминуче формується на певному етапі використання імпресіоністської техніки. Часто між ними неможливо провести чітку межу. Головна героїня показана в романі не тільки очима оповідача, а й очима інших героїв. У той же час ланцюг асоціацій в індивідуальній свідомості містить моменти, які пов'язують минуле із сьогоденням, розрізнені фрагменти зливаються в єдиний потік життя. Через окремі орієнтири в цьому потоці може проступати реальність, але вона відгороджена, бачиться наче крізь призму, опосередкована майстерно створеною картиною суб'єктивного сприйняття. Вулф показує невелику групу людей, життєвий досвід яких обмежений, кожен із них важливий тією чи іншою мірою в картині світу головної героїні. Як і в інших романах Вулф, увага зосереджена на характері однієї героїні, місіс Ремзей, натури такою ж мірою чутливої, вразливої, неординарної, як і всі інші героїні у творчості письменниці, які слугують їй масками для процесу самовираження і самопізнання. Роман є історією пізнання людської неповторності, шляхом героїні всередину свого «я», увиразнення складних аспектів власної і водночас загальнолюдської психіки, потаємних куточків душі, які відкриваються в процесі асоціативного мислення і спогадів.

Простий сюжет, на перший погляд навіть побутовий (діти просять відвезти їх на маяк, реальний маяк біля моря, достатньо близько від будинку Ремзей, на відстані одноденної мандрівки), наприкінці твору підноситься до виразного символу. Маяк – символ мрії, яка збувається і розчаровує. Довгі збирання, налаштування, дрібні перешкоди і побутові клопоти зробили маяк далеким і недосяжним. Саме через це він і став привабливою мрією для дітей. Коли ж діти побачили справжній маяк, вони відкрили його реальний, далеко не поетичний образ. Такий сюжет вочевидь тяжіє до символізму, і роман «На маяк» можна було б визначити як символістський, але в ньому немає виразної актуалізації середньовічного дискурсу та християнського світогляду, а тому і філософія двох світів подається в максимально естетизованому варіанті, ближчому до романтизму. Модерністським цей твір робить імпресіоністське зображення. День розтягнений через увагу до дрібних деталей життя, фокус зображення освітлює сам процес сприйняття навколишньої дійсності, і це надзвичайно суб'єктивний процес, опосередковане авторське самовираження.

Жанрова матриця імпресіоністського роману сформувалася, ймовірно, у період романтизму в європейській літературі, протожанром для романів В. Вулф могли слугувати романи С. Річардсона («Памела», «Клариса»), Ж.-Ж. Руссо («Нова Елоїза») та інші.

І. Безпечний стверджував, що соціально-побутовому реалістичному роману передував роман сентиментальний, історичною заслугою якого було те, що він «став зображувати звичайних простих людей у їхньому повсякденному житті; 2) в романі бачимо не тільки зовнішнє життя його персонажів, а й внутрішні їхні переживання, їхню психологію <...>» [2:267]. До цього варто додати і найбільш широке значення поняття «сентиментальний»: як зворушення життєвими дрібницями. Саме сентименталісти почали розрізняти серед почувань людини тонкі нюанси, яким раніше не надавали значення як менш вартісним порівняно із сильними почуттями. Після романтиків, які утвердили цінність суб'єктивного сприйняття світу, після відкриттів психології на рубежі століть прийшло розуміння, що суб'єктивне сприйняття є мистецькою цінністю, а тонкі аспекти індивідуальної чутливості важливі для процесу самовираження.

Отже, імпресіоністський роман суттєво відрізняється від символістсько-декадентського. У першу чергу відмінний характер психологізму. Зміщення фокуса зображення на сенсорний суб'єктивізм згладжує трагізм і гостру конфліктність декадентського світосприйняття. Тонкість, вишуканість, естетизм сприйняття видають людину, споріднену з декадентом і символістом, але окреслюють інше коло проблем і лягають в основу іншої людської історії. День розтягнений до десятків років, мить вибирає ціле життя, кожна мить цінна і навіть самодостатня, а історія героя – це не додання перешкод, а дослухання до віщих знаків серед буденного плину життя без зовнішніх яскравих подій, шлях самопізнання.

Для імпресіоністського роману характерні: філософія життя в основі світогляду, акцент на самоцінності життя загалом, а також кожного людського життя; суб'єктивне світосприйняття як головне свідчення неповторності кожної особистості; об'єкт розчиняється в суб'єкті; авторська чутливість, здатність бачити тонкі нюанси навколишнього світу опосередковано виражається через світосприйняття позитивно маркованих персонажів, частіше – головного героя (героїні), маски автора; тонкість переживання повсякденних вражень важливіша за виняткові пристрасті; тонкість і естетизм сприйняття виражається через техніку імпресіонізму (нюансоване зображення) або «потіку свідомості» (безпосереднього зображення внутрішніх процесів); історія героя – це історія відновленої після невдач, випробувань, потрясінь (нещасливого кохання у першу чергу) здатності насолоджуватися миттєвостями життя; ліризований наратив, який може ускладнюватися частою зміною точки фокалізації; фрагментарність зображення, яка збалансовується єдністю ліричного світосприйняття; насичення мови поетичними

засобами, найперше – метафоризованими епітетами, оскільки головне в описі – передача тонких нюансів характеристики (визначень) ліризованого об'єкта.

Окрім названих романів К. Гамсуна і В. Вулф, до жанрового різновиду імпресіоністського роману можна віднести також роман Д. Джойса «Портрет

художника в юності», Е. М. Ремарка «Гем», І. Буніна «Життя Арсенєва». Але загалом це не надто численний ряд, оскільки імпресіоністська техніка письма дуже швидко стала елементом модерністської оповіді, а отже, розчинилася в інших жанрових різновидах.

Література

1. Батюк Г. О. Імпресіонізм в романі В. Вулф «Місіс Деловей» / Г. Батюк // Вісник ЛНУ ім. І. Франка. – Львів, 2007. – Вип. 44. – Ч. 2. – С. 200–209.
2. Безпечний І. Теорія літератури / Іван Безпечний. – К. : Смолоскип, 2009. – 388 с.
3. Вулф В. Власний простір / Вірджинія Вулф ; [пер. з англ. Я. Чердаклі]. – К. : Альтернатива, 1999. – 111 с.
4. Копистянська Н. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства : [монографія] / Нонна Копистянська. – Львів : ПАІС, 2005. – 368 с.
5. Колінько О. «Цілий світ у краплі води...» : компаративний дискурс української і російської новели кінця ХІ – початку ХХ ст. : [монографія] / Олена Колінько. – Бердянськ : БДПУ. – 326 с.
6. Михальская Н. П. Пути развития английского романа 1920 – 1930-х годов. – М. : Высшая школа, 1966. – 270 с.
7. Моклиця М. Жанрова специфіка модерністського роману / М. Моклиця. Вступ до літературознавства : навч. посіб. – Луцьк : Вид-во ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. – С. 238–250.
8. Моклиця М. Модернізм у творчості письменників ХХ століття / М. Моклиця. – Луцьк : Вежа, 1999. – Ч. 1. Українська література. – 154 с.
9. Моклиця М. В. Модернізм як структура. Філософія. Психологія. Поетика : [монографія] / Марія Моклиця. – Вид. 2-е, доповнене і перероблене. – Луцьк : РВВ «Вежа» ВНУ ім. Лесі Українки, 2002. – 390 с.
10. Поліщук Я. Імпресіонізм як світогляд, стиль і жанровий канон / Я. Поліщук // Проблеми родо-жанрової динаміки української літератури : навч. посіб. – К. : Освіта України, 2011. – С. 229–247.
11. Пригодій С. М. Літературний імпресіонізм в Україні та США (Типологія та національні особливості) / С. М. Пригодій. – К. : Нора-прінт, 1998. – 312 с.
12. Woolf Virginia. Works [Електронне джерело] / Virginia Woolf. – Режим доступу : Internet Movie Database works Virginia Woolf.

УДК 82.09(410) Алан Беннетт

Н. Н. Семейкина

Харьковская государственная академия культуры

Театрализация прозы Алана Беннетта

Сімейкіна Н. М. Театралізація прози Алана Беннетта. Театралізація прози розглядається у сучасному літературознавстві як поетична категорія, як особливий спосіб внутрішньої організації художнього тексту. У трьох повістях: «Непростий читач», «Голі та босі», «Друга молодість місіс Доналдсон», написаних Аланом Беннеттом, відомим англійським сучасним драматургом, театралізація є одним із його стильових прийомів, способом «сюжетотворювання» та соціо-психологічної характеристики героїв, може розглядатися як простір гри.

Ключові слова: театралізація, Алан Беннетт, проза, актор, глядач, режисер.

Семейкина Н. Н. Театрализация прозы Алана Беннетта. Театрализация прозы рассматривается в современном литературоведении как поэтическая категория, как особый способ внутренней организации художественного текста. В трех повестях: «Непростой читатель», «Голые и босые», «Вторая молодость миссис Доналдсон», написанных Аланом Беннеттом, известным английским современным драматургом, театрализация является одним из его стилистических приемов, способом «сюжетосложения» и социо-психологической характеристики героев, может рассматриваться как пространство игры.

Ключевые слова: театрализация, Алан Беннетт, проза, актер, зритель, режисер.

Semeykina N. Theatralization of Alan Bennett's Prose. Theatralization of prose is studied in modern science of literature as a poetical category and as a special means of inner organization of artistic text. In the prosaic works such as «The Uncommon Reader», «The Clothes They Stood Up», «The Greening of Mrs. Donaldson» written by the famous English modern dramatist Alan Bennett, theatralization is one of his main stylistic devices and the means of «sujetcomposition» and socio-physiological characteristic of his heroes, it can also be understood as a space of game.

Key words: theatralization, Alan Bennett, prose, actor, spectator, producer.

Поняття «театралізація» і «театральність» обычно связывали с ритуальными действиями, которые происходили на ранней ступени развития человечества, а также традиционно применяли к

постановке драматического произведения в театре или при оценке его сценичности. В современной науке проблема театрализации получила более широкое толкование и стала предметом научных дискуссий, затрагивающих такие аспекты, как театрализация жизни, театральные элементы